

ОСОБЛИВОСТІ НОМІНАЦІЇ В ТЕКСТІ МОЛИТВИ

Символічне значення слова прямо співвідноситься з поняттям екстралінгвістичного контексту, який «охоплює як словесну культуру народу, так і понятійну культуру, тобто різноманітні знання, відомі мовцям» [2:18]. Якщо спеціальне значення слова фіксується в словниковій дефініції, то символічне значення, як правило, не має кодифікації, інформацію про нього можна отримати лише спираючись на фонові знання, на перекази, «які містять у собі церковну істину, наскільки вона розкрита і викладена як керівництво для життя церкви» [1:89]. В.Я.Шабес визначає «фонові знання» як «фрагмент когнітивного компоненту, що безпосередньо взаємодіє з певною комунікативною одиницею в мово розумовій діяльності, але фактично не вираженій вербально» [5:13]. Лише в одиничних випадках символічне значення входить в дефініцію слова, наприклад: причащення «вино з розчиненими в ньому шматочками просвіри, що символізує Тіло і Дух Рятівника»; *endyte* «the second EO altar-cloth, representing Christ's robe of glory».

Об'єкти символічного значення номінантів обрядового богослужіння формують символізовані сфери (сфери релігійних уявлень): 1) предмети і події, пов'язані з життям, діяльністю і смертю Ісуса Христа, відомості про яких містяться в текстах Євангелія; 2) неіснуючі в природі фантастичні конструкта, що виникли на основі метафізичних уявлень, наприклад: Святий Дух, Слава, Божа благодать, духовний меч; 3) абстрактні поняття, значимі для релігійного світогляду, наприклад: очищення, зцілення, порятунк.

Потрібно зазначити, що проблема механізму закріплення і символічного значення за мовними знаками найбільше повно вивчена на матеріалі предметної лексики. Менш розроблена в лінгвістиці ця проблема на матеріалі мовних одиниць, що позначають дії, процеси, наприклад: вступити на трон, рвати на собі волосся, посипати голову попелом, знімати картуз, кидати рукавичку. Номінанти обрядового богослужіння не отримують однозначного, систематичного способу вираження символічного значення (воно може бути як експлікованим, так і виведеним в область імплікації). Виходячи з положення, що спочатку сакральну сутність здобуває предмет, а лише потім дія, яка з ним проводиться, проаналізуємо символічний аспект значення досліджуваних номінативних одиниць у два етапи: спочатку розглянемо механізм закріплення символічного значення за номінантами богослужіння, що позначають предметні елементи обряду, а потім — за мовними знаками, що позначають акціональні елементи обряду. Дослідження мовних одиниць, що позначають предметні елементи обряду, показало, що в більшості лексем зв'язок між символізуючим і символічним не мотивується факторами лінгвістичного порядку. Символізація мовної одиниці, тобто паралельне сприйняття дійсності відразу в декількох площинах, звичайно опосередковує тим або іншим сприйманням перенесення значення. Структура асоціативних зв'язків, співвіднесеність духовних понять із світом реалій може бути визначена лише з урахуванням фонових знань. Основними найпоширенішими способами символотворення є метафоричні, метонімічні і функціональні переноси. При цьому спостерігається регулярність деяких рядів метафоричних і метонімічних переносів. Наприклад, одним з характерних способів створення символічного зміст умовних одиниць є метафоричний перенос, заснований на зоровому сприйнятті розташування предмета на тілі людини.

Наприклад, омофор (елемент вбрання, який знаходиться на плечах священнослужителя) таємниче позначає «людське єство». Синтезування понять «омофор» — «людське єство» базується на системі образного сприйняття абстрактних християнських ідей. Аналізуючи сферу образів християнських уявлень, з'ясовуємо, що поняття «людське єство» з'являється в образі «вівці, яку Ісус, згідно з Євангеліями, брав на плечі Свої й відніс у будинок Отця Небесного» [3:124]. Тому омофори в стародавності робилися з топкої білої вовняної матерії. Образ заблукалої, беззахисної вівці дуже тонко символізує занурене в гріх, уразливе людство. У свою чергу, омофор, використовуваний на богослужінні, зримо нагадує вівцю, узятую Ісусом на плечі. Асоціативний зв'язок двох різнорідних денотатів ґрунтується на зоровому сприйнятті розташування предмета на тілі людини.

Іншим характерним прийомом формування символічного значення виявляється функціональний перенос. Так, символічне переосмислення значень слів вода/water - у значення «засіб для очищення від гріха» і елей/oil- у значення «засіб для зцілення від гріха» базується на функціональних характеристиках денотатів слів. Вода очищає від бруду, елей зцілює від хвороби (переказ про цілющі властивості елею висходить до старозавітного сказання про те, що Господь Бог дарував владу «наступати на всю силу вражу» деяким травам, коренням, листам, квітам та ін. (Товит, 6,5) [4:185]). А «гріх» у системі образних християнських уявлень асоціюється з мороком, скорботою, брудом, хворобами, стражданнями.

Інтеграція образів у контексті православного віросповідання створює цілісну картину протиставлення двох світів: божественного(чистого, світлого) і земного (брудного,

порочного, хворого). Негативні асоціації, пов'язані з поняттям «гріх», закріплюються у зіставлених мовах

у сталих фразеосполученнях: позбутися гріха, очиститися від гріха, від гріха подалі, із гріхом навпіл, відпустити гріх, упасти в гріх, винищити гріх; в англійській мові — to purify from sin, to cleanse from sin, to erase from sin, to heal the sin, to repair the sin, to turn from sin. Семантична модифікація слів вода/water і елей/oil здійснюється опосередковано, через уподібнення різнопланових понять (гріх — бруд; гріх — хвороба): як бруд з тіла можна змити водою, так і гріх можна змити з душі; як тіло людини зцілюється елеєм, так і душа може бути їм зцілена.

В окремих випадках символічне значення виводиться в область експлікації, мотивом символічного змісту служить формальна оболонка слова, наприклад, одне із символічних значень престолу — престол Божий, Чаша символізує ту Чашу, яку Спаситель запропонував апостолам на Святій трапезі та ін.

Специфічною рисою номінанта богослужіння є символічна поліденотативність, тобто коли одне слово має кілька символічних значень, наприклад: Хліб символізує: 1) Хліб, який Ісус переломив на Таємній Вечері; 2) Божественного Творця; митра символічно позначає: 1) вінок Спасителя; 2) духовне панування. Правильне тлумачення символічного значення слова повинне спиратися на глибоке дослідження області використання мовних засобів вивчення всієї системи літургічного символізму. Кропити Святою водою, помазувати елеєм, курити ладаном, причащатися Святих Дарунків, облачатися в сакос, цілувати Чашу / to sprinkle with the Holy water, to anoint with the Holy oil, to kiss the Chalice, to burn the incense, to put on the mitra, to communicate with the Holy Gifts- на перший погляд цей список дієслівних конструкцій виглядає різнорідним набором досить автономних і слабо зв'язаних між собою елементів. Однак при більш уважному огляді наявного матеріалу можна припустити їхнє певне угруповання відповідно до їх глибинного змісту.

Литература

1. Булгаков Г. Теория православно-христианской пастырской проповеди (этика гомилии). - Курск, 1916. - 168с.
2. Верецагин Е.М. Коммуникативные тактики как поле взаимодействия языка и культуры // Русский язык и современность: Проблемы и перспективы развития русистики. Доклады конференции. Ч.1. -М, 1991. - С. 32-43.
3. Искатель Непрестанной молитвы, или Сборник изречений и примеров из книг Священного Писания и сочинений богомудрых подвижников благочестия о непрестанной молитве. - М.: Правосл. Братство иконы «Неопалимая купина», 1991. . 222с.
4. Прохватилова О.А. Речевая организация звучащей православной проповеди и молитвы. Дис. ... доктора филол. наук. - Волгоград, 2000. - 498 с.